

Каторкін Р.А.,

т.в.о. завідувача наукової лабораторії
соціологічних та кримінально-правових
досліджень

Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
доктор філософії

ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА КОЛАБОРАЦІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ

До 2014 року конституційні обов'язки громадян по захисту Вітчизни, її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканості [1] майже не сприймалися в суспільстві реально (скоріше як доктринальні положення). Вбачалося, що Україна має вигідне політико-географічне положення та добросусідські відносини з країнами, що її оточують. Певної безпечності додавав і факт укладення нашою державою у грудні 1994 року з РФ, Сполученим Королівством Великої Британії та Північної Ірландії і США «Меморандуму про гарантії безпеки у зв'язку з приєднанням України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї» (так званого «Будапештського меморандуму»), який фактично гарантував нашій державі повну безпеку.

Ситуація докорінно змінилася після підступної окупації Російською Федерацією АР Крим, частини Донецької та Луганської областей та проведення проти України так званої «гібридної війни» [2, с. 285]. Дані події супроводжувались не тільки розмаїттям злочинів з боку російських військових, найманців та терористів, але і численними випадками колабораціонізму. Останні кваліфікувалися органами досудового розслідування в якості частини тих чи інших кримінальних правопорушень (дії, спрямовані на насильницьку зміну чи повалення конституційного ладу або на захоплення державної влади (ст. 109 КК України), посягання на територіальну цілісність і недоторканність України (ст. 110 КК України) тощо), адже до 15.03.2022 р. в КК України не існувало окремої норми, яка передбачала б кримінальну відповідальність саме за колабораційну діяльність.

24 лютого 2022 р. Російська Федерація розгорнула підступну повномасштабну війну проти України. Акт варварської агресії з боку сусідньої держави став новим потужним імпульсом для поширення колабораційної діяльності на теренах нашої Батьківщини.

З огляду на той факт, що колабораційна діяльність несе підвищену суспільну небезпеку, має негативну динаміку поширення, є типовою та достатньо розповсюдженою, законодавець вирішив виокремити дане діяння в

окремих склад кримінального правопорушення. Для цього було прийнято Закон України від 03.03.2022 № 2108-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність», на підставі якого до КК України було включено ст. 111-1 «Колабораційна діяльність» [3].

Без сумніву, таке рішення з боку законодавця було необхідним та своєчасним, адже відповідно до статистичних даних, наданих Офісом Генерального прокурора України, лише за період з 15 березня по 31 жовтня 2022 року (включно) на території України зареєстровано 3169 кримінальних правопорушень у виді колабораційної діяльності, в яких 846 громадянам України вручено повідомлення про підозру [4].

Враховуючи масштабність даної проблеми та високий ступінь суспільної небезпеки колабораційної діяльності, важливо забезпечити якісне законодавче підґрунтя, необхідне для притягнення колаборантів до кримінальної відповідальності. Втім, на сьогоднішній день запропонована законодавцем редакція ст. 111-1 КК України містить певні суперечливі положення, які породжують палкі дискусії у наукових колах. Розглянемо окремі з них.

1. Чинна редакція ст. 111-1 КК України не розкриває зміст дефініції «колабораційна діяльність».

У чинній редакції закону про кримінальну відповідальність не розкривається зміст категорії «колабораціонізм» або «колабораційна діяльність». Ба більше, дефініції цих категорій загалом відсутні на законодавчому рівні.

Відповідно до «Великого тлумачного словника сучасної української мови», колабораціонізм – співробітництво з фашистськими загарбниками в окупованих ними країнах під час Другої світової війни. Колабораціоніст, у свою чергу, – людина, що співпрацювала з фашистськими загарбниками в окупованих ними країнах під час Другої світової війни [5, с. 553].

В умовах сьогодення під колабораціонізмом (в Україні) доречно розуміти співробітництво громадян України з державою-окупантом (сприяння у тій чи іншій формі окупаційній діяльності Російської Федерації). Форми та обов'язкові ознаки такого співробітництва (сприяння) прямо передбачені законодавцем у диспозиції ст. 111-1 закону про кримінальну відповідальність.

Думається, для правильної та швидкої кваліфікації суспільно небезпечного діяння за ст. 111-1 КК України доречно розкрити зміст поняття «колабораційна діяльність» або «колабораціонізм» у примітці до вказаної норми.

2. Невідповідність положень ст. 111-1 КК України назві розділу I Особливої частини КК України «Злочини проти основ національної безпеки України» до якого вона включена. Як вдало зауважує В.В. Шаблистий, назва розділу I передбачає, що до його складу мають бути віднесені норми, які

встановлюють кримінальну відповідальність виключно за вчинення злочинів, тоді як кримінальні правопорушення, передбачені ч.ч. 1-2 ст. 111-1 КК України, віднесені законодавцем до числа кримінальних проступків [6, с. 19].

Для виправлення вказаної деривації необхідно або викласти назву розділу I Особливої частини КК України у наступній редакції: «Кримінальні правопорушення проти основ національної безпеки України», або ж включити до санкцій ч.ч. 1-2 ст. 111-1 закону про кримінальну відповідальність основне покарання у виді штрафу понад три тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або покарання у виді позбавлення волі на певний строк.

3. *Диспозиція ч. 4 ст. 111-1 КК України не охоплює випадки передачі збройним чи воєнізованим формуванням, створеним на тимчасово окупованій території, та/або збройним чи воєнізованим формуванням держави-агресора нематеріальних активів, у тому числі криптовалют (популярність яких, як відомо, постійно зростає).* Натомість зазначенні дії несуть високий рівень суспільної небезпеки та дозволяють ворогові акумулювати ресурси та спрямовувати їх проти нашої держави.

Через це вважаємо, що ч. 4 ст. 111-1 КК України після слів «матеріальних ресурсів» було б доречно доповнити словосполученням «...нематеріальних активів, у тому числі криптовалют...».

4. *Чинна редакція ст. 111-1 КК України створює складнощі у розмежуванні колабораційної діяльності від суміжних кримінальних правопорушень.* Так, наприклад, положення диспозиції ч. 4 ст. 111-1 закону про кримінальну відповідальність майже повністю збігаються зі змістом диспозиції ч. 1 ст. 111-2 КК України «Пособництво державі-агресору». Через це, на нашу думку, доречно внести зміни до вказаних норм, які дозволять чітко розмежувати колабораційну діяльність від пособництва державі-агресору.

Отже, з викладеного вище слідує, що чинна редакція ст. 111-1 КК України «Колабораційна діяльність» містить окремі дискусійні положення, які доречно виправити шляхом внесення відповідних змін до закону про кримінальну відповідальність.

Перспективним напрямком подальших наукових пошуків вважаємо дослідження зарубіжного досвіду встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр>.

2. Каторкін Р.А. Кримінально-правове забезпечення призову на строкову військову службу, військову службу за призовом осіб офіцерського складу в Україні у XX столітті. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2016. № 4 (84). С. 285-291.

3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність: Закон України від 03.03.2022 № 2108-IX // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2108-20#n12>.

4. Єдиний звіт про осіб які вчинили кримінальні правопорушення за жовтень 2022 року // Офіс Генерального прокурора: офіційний вебсайт. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/file_downloader.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=223336.

5. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і голов. Ред. В.Т. Бусел. К; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.

6. Шаблистий В., Уваров В. Про неріцидивний кримінальний проступок в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2020. № 2. С. 16-21.

7. Юнін О.С. Мотив як ознака суб'єктивної сторони складу кримінального правопорушення. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2020. Вип. 3-2. С. 214-219.

Кириченко С. І.,
адвокат
(м. Дніпро, Україна)

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПОШУКУ ОПТИМАЛЬНОЇ МОДЕЛІ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ СТОСОВНО ОСОБИ З ІНВАЛІДНІСТЮ ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ

*Закони, створені під час миру, скасовує війна;
закони, створені під час війни, скасовує мир.*

Тит Лівій

Законодавство з-поміж інших важливих завдань має виконувати регулювання суспільних відносин відповідно до викликів глобальних, регіональних і локальних обставин з урахуванням їх часової невизначеності. Встановлені законом положення, достатні у мирний час, можуть набувати цілковитої потреби їх зміни з метою пристосування до умов, що створює воєнний час. Беззаперечно, в умовах воєнного стану виникає ряд питань юридичного характеру, вирішення яких потребує впровадження йому адекватного механізму правового регулювання окремих суспільних сфер, зокрема у кримінальному провадженні. Будучи важливим правовим інструментом збереження правопорядку, воно для подолання перешкод у здійсненні кримінально-процесуальної діяльності вимагає як наділення його відповідними засобами, так і встановлення оптимальних строків, що сприятиме досягненню поставлених перед ним мети та цілей.

Одним із проблемних питань кримінального провадження, на нашу